

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БАЗОВА ВІРА ІГОРІВНА

УДК 371.134(430):817/243 (043.3)

**ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УНІВЕРСИТЕТАХ
НІМЕЧЧИНИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному авіаційному університеті.
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
БУЛГАКОВА НАТАЛІЯ БОРИСІВНА,
Національний авіаційний університет,
професор кафедри педагогіки та психології
професійної освіти.

Офіційні опоненти: академік НАПН України, доктор педагогічних
наук, професор,
ЄВТУХ МИКОЛА БОРИСОВИЧ,
Національна академія педагогічних наук
України, академік-секретар
відділення вищої освіти

кандидат педагогічних наук,
ПРАДІВЛЯННИЙ МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ,
Вінницький національний
технічний університет,
директор Центру технічного перекладу.

Захист відбудеться 23 травня 2012 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.062.15 у Національному авіаційному університеті за адресою: 03058, м. Київ, пр. Космонавта Комарова, 1, к. 1.215.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного авіаційного університету (03058, м. Київ, пр. Космонавта Комарова, 1).

Автореферат розісланий «21» квітня 2012 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Н.В. Ладогубець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми зумовлюється потребами практики в підготовці фахівців нової генерації, здатних формувати та розвивати в громадян спроможність до самостійного продуктивного вивчення мов як засобу самореалізації та пристосування до динамічних життєвих умов. Ця тенденція відображена в Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти, Державному стандарті базової і повної середньої освіти: освітня галузь «Мови і літератури», концепції навчання іноземних мов у середній загальноосвітній школі, методичних рекомендаціях щодо викладання іноземних мов тощо.

Інтеграції України у світове співтовариство сприятимуть шляхи реалізації мовної політики ЄС. У контексті Лісабонської стратегії розвитку Європи набуває нового значення ефективність і якість освітніх систем і відповідно підготовка та підвищення кваліфікації викладачів іноземних мов. Мовна компетентність нині є однією з найголовніших умов успішного працевлаштування та побудови кар'єри у Європі. На Барселонському саміті Європейської Ради було оголошено про впровадження принципу «рідна мова плюс дві іноземні» та «індикатора лінгвістичної компетентності» в освітні системи країн. Цей принцип передбачає вивчення щонайменше двох іноземних мов з раннього віку і має стати частиною діяльності закладів шкільної, університетської та професійно-технічної освіти ЄС. З огляду на це, актуальними нині є якість занять з іноземної мови, відповідно зростає потреба у висококваліфікованих викладачах іноземних мов. Слід зазначити, що такі підходи стають пріоритетними і для вітчизняної шкільної освіти з уведенням двох іноземних мов з першого та з п'ятого класів загальноосвітньої школи.

Проблема підготовки майбутнього викладача іноземних мов була предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених (А. Л. Бердичевського, О. Б. Бігич, І. Л. Бім, Н. Ф. Бориско, М. Б. Євтуха, І. О. Зимньої, С. Ю. Ніколаєвої, О. П. Петрашук, Н. О. Бражник, Л. С. Панової, Ю. І. Пасова, Т. Ю. Тамбовкіної, С. В. Тезікової, С. Ф. Шатілова, Г. С. Чекаль та інших).

Формування загальних основ професійної підготовки викладача відбувається разом із вирішенням більш конкретних завдань: формування професійної компетентності та її окремих складових (В. В. Баркасі, Л. В. Бродська, С. В. Будак, Т. М. Колодько, Н. С. Щерба), професійної культури (Я. О. Черньонков) майбутніх учителів іноземних мов, розвитку їх творчого потенціалу (С. В. Хмельковська).

Аналіз наукової літератури виявив, що недостатньо висвітлено є проблема підготовки кадрів до здійснення іншомовної міжкультурної комунікації, формування та розвитку їхньої професійної компетентності. Вивчення вітчизняного досвіду підготовки викладачів іноземних мов засвідчило, що професійно-кваліфікаційна підготовка не повною мірою

відповідає потребам сучасної освіти. Ця невідповідність створює низку суперечностей між наявним науково-методичним обґрунтуванням підготовки фахівців цього профілю та її міжнародними стандартами; ґрунтовною теоретичною підготовкою та сучасними вимогами щодо гнучкого застосування знань на практиці; між потребою у вмотивованих, автономних викладачах, порадиниках, помічниках, здатних виконувати роль посередників у діалозі між культурами, та недостатньою сформованістю цих якостей та компетентностей.

У цьому контексті актуальною є проблема розбудови національної системи освіти європейського рівня. Прагнення України до світового освітнього простору актуалізує потребу вивчення досвіду організації іншомовної педагогічної освіти, накопиченого провідними зарубіжними країнами.

Освітня система Німеччини завжди привертала увагу вітчизняних дослідників. Проблеми професійної освіти ФРН стали предметом дослідження багатьох українських науковців: Н. В. Абашкіної, А. Г. Андрощук, Л. С. Отрощенко, С. В. Павлюк, А. І. Турчина, Н. К. Удовиченко та ін.

Вивчення наукових джерел свідчить про посилення інтересу багатьох науковців до проблем становлення і розвитку педагогічної освіти в Німеччині. Зокрема, аналіз процесу становлення та розвитку системи підготовки педагогічних кадрів у Німеччині здійснено в дисертаційному дослідженні В. А. Гаманюк. Дидактичні основи професійної підготовки майбутніх учителів у ФРН проаналізовано в науковій праці Н. В. Козак.

Вітчизняними педагогами-компаративістами досліджуються особливості системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників Німеччини (Т. І. Вакуленко), реформування системи педагогічної освіти Німеччини (Н. В. Махиня), підготовка вчителя до педагогічного спілкування у вищих навчальних закладах Німеччини (Л. О. Чулкова). Значний інтерес у контексті нашого дослідження становлять роботи В. М. Базуріної та О. В. Голотюк щодо підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії та Франції.

Однак питання сучасного стану підготовки викладача іноземних мов у Німеччині вітчизняними науковцями не досліджувалися. Незаперечним і вартим уваги є німецький досвід з багатими традиціями, оскільки в цій країні відбувається виважений підхід до підбору вступників на педагогічні спеціальності; обов'язковим є проходження тесту на професійну придатність; привертає увагу ознайомлювальна педагогічна практика протягом перших двох тижнів навчання в німецьких університетах, запроваджене навчальне стажування в країнах, мову яких опановують майбутні викладачі іноземних мов. Критичне осмислення зарубіжного досвіду у контексті проблеми дослідження показало, що значними є досягнення Німеччини у розвитку дуальної професійної підготовки не лише

з робітничих професій, але й діяльнісно орієнтованого навчання фахівців на вищому освітньому рівні, яке має прикладний характер. Актуальність проблеми, її соціально-педагогічне значення, недостатнє опрацювання, потреба усунення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: «Підготовка викладачів іноземних мов в університетах Німеччини».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології професійної освіти Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету «Психолого-педагогічні особливості підготовки фахівця до професійної діяльності в системі неперервної освіти» і є складовою науково-дослідної роботи (№ 391 – Д/Б – 07 «Системне моделювання навчально-виховного процесу у ВТНЗ в умовах особистісно-розвивального навчання на основі інтегративних курсів»). Тему дослідження затверджено вченою радою Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 2 від 26.11.2009 року) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН в Україні (протокол № 1 від 23.02.2010 року).

Мета дослідження – на основі цілісного аналізу теоретичного і практичного досвіду професійної підготовки викладачів іноземних мов у вищих навчальних закладах Німеччини виявити прогресивні ідеї та окреслити перспективи їх реалізації в Україні.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Провести теоретико-методологічний аналіз становлення і розвитку системи вищої освіти Німеччини.
2. Дослідити провідні підходи до підготовки викладачів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини відповідно до міжнародних вимог.
3. Провести історико-дидактичний аналіз і визначити особливості сучасної підготовки викладачів іноземних мов Німеччини.
4. Виявити специфіку технології формування професійної компетентності викладача іноземних мов у Німеччині.
5. Обґрунтувати перспективні напрями щодо можливостей використання німецького досвіду в Україні та розробити теоретичну модель формування професійної компетентності викладачів іноземних мов у процесі їх підготовки.

Об'єкт дослідження – система педагогічної освіти Німеччини.

Предмет дослідження – підготовка викладачів іноземних мов у вищих навчальних закладах Німеччини.

Методи дослідження. Для досягнення мети, реалізації поставлених завдань використано методи:

– *пошуково-бібліографічний, систематизації та класифікації для з'ясування стану розв'язання проблеми дослідження;*

- *історико-логічного аналізу* з метою зосередження уваги на подіях і явищах минулого, які мають вплив на сучасну підготовку викладачів іноземних мов та дають змогу виявити провідні тенденції розвитку системи вищої освіти Німеччини;
- *порівняльно-історичного аналізу* для періодизації становлення і розвитку системи підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині;
- *порівняльно-аналітичний* з метою комплексного аналізу педагогічного досвіду німецьких фахівців при підготовці викладачів іноземних мов;
- *теоретичного узагальнення та моделювання* процесу формування професійної компетентності при підготовці майбутнього викладача іноземних мов з метою побудови теоретичної моделі;
- *порівняльний* для аналізу змісту, форм і методів підготовки викладачів іноземних мов;
- *структурно-порівняльний аналіз* з метою формулювання висновків щодо стратегії, тактики і розвитку сучасної підготовки викладачів з урахуванням німецького досвіду.

Організація дослідження здійснювалась у три етапи.

На першому етапі вивчалася психолого-педагогічна і лінгвістична література, визначалися об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, формувалась джерельна база та понятійно-категоріальний апарат.

На другому етапі розширювалася джерельна база, аналізувалися першоджерела, теоретичні праці німецьких науковців щодо підготовки викладачів іноземних мов, публікувалися наукові статті у фахових виданнях за матеріалами дослідження.

На третьому етапі здійснювалось узагальнення дослідницьких матеріалів, формулювалися рекомендації щодо перспективи використання прогресивних ідей та методик німецьких педагогів у практиці вітчизняної професійної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* :

- *здійснено* комплексне дослідження підготовки викладачів іноземних мов у вищих навчальних закладах Німеччини, як цілісного історико-педагогічного феномена, а саме представлено: ретроспективний аналіз та періодизацію історичних етапів підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині під впливом соціально-економічних, правових реформ; порівняльний аналіз її методологічних та організаційних засад;
- *обґрунтовано* положення щодо особливостей процесу становлення і розвитку підготовки викладачів іноземних мов від класичного філолога до ґрунтовної філологічної та психолого-педагогічної підготовки;
- *конкретизовано* основні напрями й тенденції процесу професійної підготовки викладачів іноземних мов Німеччини, які полягають у децентралізації вищої освіти, поступовому переході іншомовної

педагогічної освіти згідно з міжнародними стандартами на дворівневу підготовку бакалавра та магістра; диференціації підготовки у залежності від типу навчального закладу; розвитку стаціонарної форми навчання педагогів; посиленню профорієнтаційної роботи з метою підвищення мотивації та успішного розвитку професійної компетентності майбутніх викладачів;

- *виявлено* особливості професійно-педагогічної підготовки викладачів іноземних мов в університетах Німеччини, яка має прикладний, діяльнісний характер; збалансований розподіл навантаження між першим, другим фахом та методикою їхнього викладання; між теоретичним та практичним навчанням;

- *охарактеризовано* зміст, форми і методи такої підготовки, в основу якої покладено формування іншомовної, комунікативної, міжкультурної компетентності;

- *розроблено* структуру професійної компетентності викладачів іноземних мов, складовими якої є фахова, методична, соціальна та особистісна компетентності; теоретичну модель формування професійної компетентності в процесі підготовки викладачів іноземних мов, яка надає уявлення про цілісний зміст процесу організації підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, її внутрішню структуру, взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємодію її складових;

- *подальшого розвитку* набули положення щодо: полікультурності, багатомовності в процесі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов; кредитно-модульної побудови навчального процесу; зорієнтованості на певний тип навчального закладу як майбутнього місця працевлаштування випускника університету.

Практичне значення одержаних результатів. На підставі порівняльно-педагогічного аналізу іншомовної педагогічної освіти в Німеччині та Україні визначено перспективні напрями для використання в Україні відповідного німецького досвіду, які можуть бути корисними при розробці: спецкурсів і спецсемінарів для підготовки викладачів іноземних мов і підвищення їхньої кваліфікації; матеріалів фахової навчально-методичної літератури та навчальних програм, орієнтованих на європейські освітні стандарти в процесі здобуття другої освіти; навчальних планів, програм і змістових компонентів різних ланок неперервної педагогічної освіти України для підвищення професійної компетентності викладачів і вчителів вищих і середніх навчальних закладів; підручників із порівняльної педагогіки, теорії та історії педагогіки, філософії освіти.

Результати дослідження впроваджено: в навчально-виховний процес Інституту соціології, психології та управління НПУ імені М.П. Драгоманова (довідка від 28 лютого 2012 р., № 07 – 10/452); відділу міжнародного співробітництва Центру забезпечення службової діяльності структурних

підрозділів Міністерства оборони України (довідка від 15 грудня 2011 р., № 1); в матеріалах науково-практичних конференцій.

Особистий внесок автора в роботах у співавторстві полягає в теоретичному обґрунтуванні поняття професійна компетентність при підготовці викладачів іноземних мов.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних* – II Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (Київ, 2010), 35th Annual Conference of the Association for Teacher education in Europe «Responsibility, challenge and support in teachers` life-long professional development» (Будапешт, 2010), Міжнародній науково-практичній конференції «Технології управління освітніми закладами» (Полтава, 2011);

– *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми вищої професійної освіти України» (Київ, 2009, 2010, 2011, 2012), «Науково-практичній конференції «Мова, освіта, культура в контексті Євроінтеграції» (Київ, 2010), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освіта в інформаційному суспільстві» (Суми, 2010).

Публікації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження знайшли відображення у 14 опублікованих працях: з них 6 одноосібних статей у фахових виданнях ДАК України, 8 – у матеріалах конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (240 найменувань, серед яких 107 – німецькомовних і 12 – англомовних) та 7 додатків. Повний обсяг роботи – 222 сторінки, із них основний текст дисертації становить 185 сторінок. Робота вміщує 7 рисунків та 4 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, наукова новизна; визначаються мета дослідження та його завдання; проаналізовано джерельну базу, вказано на практичне і теоретичне значення дисертаційного дослідження, вірогідність результатів, їхню апробацію, подано дані про структуру дисертації.

У першому розділі «Підготовка викладачів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини як педагогічна проблема» проаналізовано наукову зарубіжну й вітчизняну літературу з проблеми дослідження; здійснено теоретико-методологічний аналіз становлення і розвитку системи вищої

освіти Німеччини; досліджено провідні підходи до підготовки викладачів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини відповідно до міжнародних вимог.

Вивчення наукових німецьких джерел показало, що на сучасному етапі пріоритетною залишається розгалужена, багатогранна та розмаїта система професійної освіти в Німеччині. Терціарний (вищий) ступінь освіти можна отримати в Німеччині в класичних, технічних університетах і прирівняних до них вищих школах, заочних, військових університетах, медичних і ветеринарних вищих школах, педагогічних, спортивних, теологічних або філософсько-теологічних вищих школах. Крім того, функціонують мистецькі та музичні вищі школи, спеціалізовані вищі школи та спеціалізовані вищі школи державного управління. Диплом, отриманий у професійній академії, прирівнюється до диплома вищої школи.

Суттєвою характеристикою вищої освіти Німеччини є децентралізація, що виражено в обмеженні втручання держави в діяльність ВНЗ та земельне підпорядкування вищих навчальних закладів.

У теорії освіти сучасної Німеччини відображено різноманітні педагогічні концепції, погляди, підходи, установки. Так, у традиціоналістсько-консервативній парадигмі процес освіти визначається як шлях засвоєння академічних знань. Фундаментально поставлена базова освіта найкращим чином адаптує індивіда до виконання обов'язків громадянина демократичного суспільства. Тому представники цієї парадигми вважають, що випускники університетів, які отримали таку освіту, нібито іманентно володіють більш широкими порівняно з випускниками спеціалізованих ВНЗ уміннями.

Раціоналістська парадигма розглядає пріоритетними максимальну «запрограмованість» і структурну чіткість в організації педагогічного процесу. Однак, поряд з позитивними характеристиками цього напрямку відмічається його технократичний підхід до вирішення проблем освітнього зростання особистості. Її провідним принципом стає маніпулятивний контроль за засвоєнням знань. Студенту відводиться порівняно пасивна роль. Він виступає отримувачем знань, умінь і навичок. Але провідною залишається гуманістична концепція, яка підтримує неперервну, відкриту світові освіту впродовж життя.

Сьогодні у ВНЗ Німеччини отримали широке поширення ідеї гуманістичної освіти. У процесі гуманізації сфери освіти в центрі уваги перебуває особистісний підхід до людини. На відміну від традиціоналістської парадигми навчання, яка ґрунтується на універсальних навчальних програмах, гуманістична дидактика базується на індивідуалізації і диференціації навчання, використанні індивідуальних програм розвитку, посиленні позитивної мотивації учіння, активізації творчості, самостійності мислення, на створенні комфортних умов для розвитку кожного.

У зв'язку з глобалізацією вищої освіти в науковій думці Німеччини поширення отримала ідея формування «політичної терпимості», обґрунтуванням якої став політичний і світоглядний плюралізм, який є одним із проявів демократизації суспільства. Роль цього соціального феномена в житті німецького суспільства особливо зросла після об'єднання Німеччини. Пріоритетним завданням у навчальних закладах Німеччини стало формування вищезазначеної ідеї.

Із середини 90-х років ХХ ст. німецька система вищої освіти зазнає суспільно-демографічних, організаційно-правових, організаційних та технологічних змін, пов'язаних не лише з реформуванням національної системи вищої освіти, але й зі створенням єдиного європейського освітнього простору. Як свідчить проведене дослідження, замкнена національна система поступово розвиває власний освітній простір та стає більш конкурентоздатною на міжнародному рівні.

Вивчення порівняльних досліджень щодо іншомовної педагогічної підготовки дало можливість з'ясувати її актуальність, загальні підходи в цій галузі та зазначити, що розвиток системи підготовки викладачів іноземних мов і педагогічної освіти Німеччини в цілому відбувається у контексті інтеграційних процесів усієї Європи. Сучасні вимоги щодо якості професійної підготовки викладачів іноземних мов передбачають: наявність професійної компетентності, творчого потенціалу; знання кількох іноземних мов; глибоке розуміння педагогічних явищ, постійне підвищення професійного рівня.

Європейськими дослідниками підготовлено документи, в яких: упорядковано рекомендації щодо методичної підготовки викладача іноземної мови згідно зі спеціалізацією: навчання дошкільнят, молодших школярів, учнів старшої школи, дорослих; описано вимоги до підготовки викладача іноземної мови; визначено необхідність розробки нових програм з іноземної мови з урахуванням рівня кваліфікації; сформульовано рекомендації з навчання професійно орієнтованого іншомовного мовлення; окреслено групи мовних і міжкультурних умінь і компетентностей майбутніх фахівців з іноземної мови.

У другому розділі *«Теоретико-методологічний аналіз системи підготовки майбутніх фахівців іноземних мов Німеччини»* проведено історико-дидактичний аналіз і визначено особливості сучасної підготовки викладачів іноземних мов Німеччини; виявлено теоретичне та методичне підґрунтя навчання майбутніх фахівців з іноземних мов у Німеччині.

Ретроспективний аналіз підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині показав, що необхідність у регламентації управління підготовкою викладачів у цілому і викладачів іноземних мов зокрема виникає в Німецькій імперії з кінця ХVІІІ ст. Довгий час університетські філологічні факультети новітніх мов готували викладачів іноземних мов для гімназій та реальних шкіл. Навчання мало посилене філологічне спрямування. Ситуація

змінилася лише у 70-ті роки ХХ ст., коли необхідно було готувати викладачів для всіх типів шкіл. У цей час розпочалися реформи в галузі освіти з метою професіоналізації навчання та інтеграції до навчальних планів дисциплін професійного спрямування. Критикувалися застарілі підходи вивчення іноземної філології, зростав інтерес до наукового обґрунтування практичної підготовки та практики вивчення іноземних мов, до сучасних лінгвістичних теорій.

Під час дослідження було виявлено періодизацію підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині: 1) XVI – XVIII ст. – заняття проводилися не професорами, а носіями мови; 2) XVIII – XIX ст. – університетська підготовка неофілологів для реальної школи; 3) XIX ст. – підготовка неофілологів для гімназій; 4) 20 – 60 роки ХХ ст. – впровадження диференційованої підготовки для навчальних закладів різних ступенів; 5) 90-ті роки ХХ ст. – і по теперішній час – підготовка в університетах на педагогічних відділеннях.

У сучасних умовах відбувається завершення переходу педагогічної освіти згідно з вимогами Болонського процесу на дворівневу підготовку бакалавра та магістра, яка має свої особливості у кожній окремій федеральній землі Німеччини та відрізняється залежно від типу школи.

Педагогічна освіта Німеччини, на відміну від України, не є універсальною, а поділяється на відділення, які відповідають типам шкіл: відділення початкової, головної, реальної школи, спеціальної, професійної школи або гімназії. Викладачів іноземних мов готують відповідно у кожному відділенні, яке має свою специфіку. Суттєвою відмінністю організації педагогічної освіти в Німеччині є лише стаціонарна форма навчання, що вказує на те, що викладач має високу відповідальну посаду державного службовця. Однак під час підготовки викладачів іноземних мов частково використовуються форми дистанційного навчання: e-learning, blended-learning.

Історичний аналіз методів навчання іноземної мови у Німеччині показав, що єдиного й визнаного ідеальним методу не існує. Розвиток методів навчання іноземних мов розпочинається разом із появою найперших граматик і навчальних посібників із новітніх мов. Вони спрямовані на самостійне вивчення мови або на роботу з домашнім викладачем.

Основоположна концепція викладання іноземних мов виникла на ґрунті загальної суспільної/педагогічної теорії; теоретичних основ з лінгвістики, літератури, країнознавства; теорій навчання та загальних принципів для певного методу навчання. У процесі вивчення наукових німецькомовних джерел (Г. Нойнер, Б. Ортнер, М. Людерс та ін.) було виявлено методи, підходи викладання та вивчення іноземних мов, які утворюють теоретико-методичне підґрунтя підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. Серед найперших і найдавніших слід назвати синтетичний або індуктивний, аналітичний або дедуктивний та граматико-перекладний методи. Основою цих методів є когнітивний підхід до навчання,

що полягає у розумінні законів побудови мови та їх правильне застосування у створенні речень або під час перекладу.

У кінці XIX ст. набрав сили реформаційний рух, який тісно пов'язувався з бурхливим розвитком наук, реальної, практичної освіти. Домінантний на той час граматико-перекладний метод був далеким від життя, він ототожнювався з викладанням «мертвих мов». Ряд педагогів (К. Марсель, Л. Совер, Г. Генесс, М. Берлітц, Ф. Гуен) пропагували новітні методи навчання, які були спрямовані на «живу» розмовну мову як засіб міжнаціонального спілкування, завдяки чому виник реформаційний або прямий метод.

Перша половина XX ст. позначена появою аудіолінгвального, аудіо візуального та посередницького методів. Відмова від когнітивних елементів (наприклад, ізольоване пояснення граматики), формування іншомовних навичок на основі імітації, автентичність розмовних ситуацій, пріоритетність аудіювання й говоріння, використання візуального елемента (принципу наочності) були характерними для цих методів.

У 70-х роках XX ст. почалося переосмислення парадигми у викладанні іноземної мови. У межах комунікативного методу відбулися зміни дидактичної перспективи від предмета та процесу викладання до процесу навчання та до суб'єкта навчання. Особистісно-орієнтоване навчання іноземних мов передбачає: зміну ролі викладача (викладач як помічник, порадник, а не посередник в отриманні знань); активізацію учня на заняттях (пошукове, індуктивне навчання, розвиток ефективних стратегій навчання); розвиток стратегій комунікації; постановку завдань, які вимагають взаємодії або індивідуальної активності; відкритість і гнучкість навчального матеріалу, що припускає різні підходи до його пред'явлення (диференціація, індивідуалізація); розширення форм роботи на занятті (групова, індивідуальна робота, робота в парах); переорієнтацію змісту навчання зі складних у граматичному сенсі й штучно складених текстів на завдання, що містять міжкультурний аспект і є особистісно значимими для учнів; посилення когнітивного аспекту у навчанні, коли учень розуміє всі види діяльності, а не сліпо їх копіює.

Іншомовна діяльність як об'єкт навчання іноземної мови визначила виникнення й розвиток низки методів, які належать до групи діяльнісно-особистісно-комунікативних. В основі діялісно-орієнтованого заняття знаходиться мовна взаємодія: робота в парах, у групах, проектна робота. Для нього характерні: відкритість, цілісність, спрямованість на учня, на зміст, на процес і результат навчання. Серед методів діялісно орієнтованого навчання слід назвати метод проектів, вільної праці, навчання по станціях, взаємне навчання.

У сучасних умовах глобалізації, мобільності, поширення засобів масової інформації, Інтернету актуальною метою навчання іноземної мови є пізнання учнями іншої культури. З 90-х років XX ст. акценти в навчанні зміщуються з розвитку лише мовленнєвих умінь на формування

соціокультурної компетенції, яка передбачає загальнокультурну обізнаність зі світовою історією, географією, літературою, мистецтвом, знання про предмети, явища, факти суспільно-культурного життя, загальноприйняті у певній мовній громаді норми етикету або комунікативні моделі поведінки.

На основі теоретичних підходів, методів і концепцій викладач іноземної мови використовує на практиці змішані, перехідні форми. Заняття з іноземної мови є складним явищем, в якому взаємодіють, взаємно впливають різні чинники. Успіх заняття залежить від професіоналізму викладача іноземних мов, а саме, його методичної компетентності, вміння раціонально сполучати у своїй роботі різні прийоми та техніки, свідомо й творчо застосовувати різні методики залежно від навчальної ситуації.

У третьому розділі *«Технології формування професійної компетентності фахівців іноземних мов у системі вищої професійної освіти Німеччини»* виявлено специфіку технології формування професійної компетентності викладача іноземних мов у Німеччині; обґрунтовано перспективні напрями щодо можливостей використання німецького досвіду в підготовці викладачів іноземних мов в Україні та розроблено теоретичну модель формування професійної компетентності викладачів іноземних мов.

Аналіз навчальних планів педагогічних відділень в університетах Німеччини показав, що уніфікованої підготовки викладачів іноземних мов не відбувається. Диференціація залежить від типу школи, комбінації фахів, які вступник обирає на початку навчання. На відміну від української педагогічної освіти, де вивчаються переважно дві іноземні мови або рідна та іноземна, типовим для Німеччини є комбінації досить різних фахів, наприклад, іноземна мова та музика, іноземна мова та фізкультура або економіка, філософія тощо.

З'ясовано, що в окремих федеральних землях (Баварія, Гессен, Баден-Вюртемберг) навчання здійснюється за старими моделями підготовки зі задачею першого та другого державного іспитів. Перехід на дворівневу систему підготовки (освітньо-кваліфікаційні рівні бакалавра та магістра) здійснюється в кожному університеті в межах проекту, тому в педагогічній літературі зустрічаються посилання на певні моделі, наприклад, Білефельдська модель підготовки викладача. Навчальні плани університетів побудовані за кредитно-модульним принципом, мають нормативну та варіативну складові.

Важливим є той факт, що і в старих, і в оновлених програмах підготовки викладачів іноземної мови дозвіл професійної педагогічної діяльності отримують випускники, які склали другий державний екзамен. Це відбувається лише після магістерського навчання та підготовчої служби (референдаріату). Для рівня бакалавра характерним є практичне спрямування. Типовими є перебування за кордоном, практика, наукова англійська мова, активна комунікація/риторика, тренування в написанні

резюме, тому диплом бакалавра дає можливість розпочати трудову діяльність у різних галузях господарства.

Аналіз наукової літератури та навчальних планів дозволив встановити, що поглиблене вивчення майбутніми викладачами іноземних мов основного та другого фаху, методики викладання, циклу психолого-педагогічних дисциплін сприяє набуттю теоретичних і прикладних знань, практичних умінь та навичок, необхідних для подальшої трудової діяльності.

Вивчення магістерських програм педагогічного відділення показало, що вони відрізняються за тривалістю та змістом залежно від типу школи. Так, магістерська підготовка для початкової, головної та реальної школи триває два, для гімназії – чотири семестри. Під час навчання в магістратурі студенти поглиблюють фахові знання з двох спеціальностей. Крім того, у навчальних планах присутні освітньо-наукові модулі та практика з фаху. Характерними для магістерських програм є дослідницькі методи, пов'язані з певним типом школи. Під час практики відбувається ознайомлення зі школою та перші спроби вести урок. Ті студенти, які виявили здібності до наукової діяльності, беруть участь у дослідницьких проектах, продовжують навчання в аспірантурі та захищають дисертацію з педагогіки. Ті, хто виявив здібності наставника, продовжують навчання у відповідних менторських програмах під час практики.

Вивчення навчальних планів показує, що на відміну від українських ВНЗ, розподіл кредитів між першим і другим фахом, а також методикою викладання відбувається однаково. Методика викладання другого фаху у вітчизняних планах підготовки вчителя іноземних мов взагалі не знаходить місця. Аналіз змісту навчальної дисципліни «Англійська мова» як основної спеціальності показав, що він може складатися з обов'язкових, вибіркових і додаткових модулів: основи англійської філології, історія англійської літератури та культури, основи мовознавства, практика усного та писемного мовлення, поглиблене вивчення літературо- та культурознавства.

Теоретичне та практичне навчання викладача іноземних мов у Німеччині є збалансованим, однак пріоритетне місце відводиться практиці та другому етапу навчання, стажуванню. Характерною ознакою підготовки у референдаріаті є наявність проміжних навчальних заходів (навчальні семінари) та закладів (центри шкільної практичної підготовки), які виконують функції тренувальних майданчиків та є основною передумовою формування готовності до професійної діяльності викладача іноземної мови (у школах відповідного типу). Підготовка викладача іноземних мов має діяльнісний характер. За цієї обставини від фахівця вимагається максимум трудових умінь і навичок для успішного виконання своїх функціональних обов'язків. При цьому великого значення набуває мотиваційний аспект діяльності майбутнього викладача іноземних мов.

У розділі розкрито суміжні поняття «професіоналізм» і «компетентність», які інтегрують мотиваційну та операційну сфери.

Діяльнісну професійну компетентність німецькі дослідники розуміють як комплекс діяльнісних особистісних і когнітивних компетентностей, які зумовлюють виконання фахівцем певного оперативного та діяльнісного поля. На основі узагальнення позитивного німецького досвіду розроблено структуру професійної компетентності викладача іноземних мов, яку складає низка компонентів. Її складовими є фахова компетентність (мовна/лігвістична, літературознавча, країнознавча, культурологічна, діагностична, психологічна, педагогічна); методична компетентність (дидактично-методична, консультативна, медійна, організаційна, навчальна, виховна, оцінна); соціальна компетентність (соціально-перцептивна, соціально-психологічна, мовна, комунікативна, кооперативна, інтеркультурна, міжнародна/європейська компетентність); особистісна компетентність (етична, мотиваційна, ціннісна, емоційна компетентності та особистісні якості: працездатність, завзятість, самостійність, гнучкість і витривалість). З'ясовано, що всі компетентності повинні бути сформовані під час навчання та мають розвиватися впродовж професійної діяльності.

На відміну від Німеччини, в Україні не відбувається належним чином професійна орієнтація на педагогічні спеціальності, і, зокрема за напрямом підготовки «Філологія. Іноземна (англійська, німецька, французька, ...) мова і література», кваліфікація фахівця: вчитель іноземної мови та літератури. Як наслідок, спостерігається не розвинена мотиваційно-ціннісна сфера фахівця.

Як відомо, в Україні учні, які складають ЗНО (зовнішнє незалежне оцінювання), мають продемонструвати рівень володіння іноземною мовою B 1, щоб розпочати її вивчення як основного фаху у вищому навчальному закладі. У Німеччині передумовою такого навчання є рівень B 2 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. Більш глибоким і ґрунтовним у Німеччині є підхід до вивчення першого та другого фаху та методики їх викладання у школі. У навчальних планах німецьких ВНЗ підкреслюється особлива роль формування міжнародної діяльності викладача, його професійне спілкування з іноземними колегами. Для майбутнього викладача іноземних мов обов'язковою є практика у країні, мова якої вивчається. Тому актуальним для України є розвиток загальнокультурної компетентності вітчизняного викладача іноземних мов завдяки організації та сприянню навчання за кордоном.

На основі вивченого досвіду нами обґрунтовано теоретичну модель формування професійної компетентності в процесі підготовки викладачів іноземних мов. Її метою відповідно до соціального замовлення є розвиток професійної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. Реалізація моделі забезпечується комплексом педагогічних умов з використанням системного, міжкультурного, діяльнісного, акмеологічного, особистісно-орієнтованого підходів. Основними педагогічними умовами ефективної реалізації процесу формування та розвитку професійної компетентності майбутніх викладачів нами було визначено: системний підхід до науково-

методичного забезпечення навчально-виховного процесу у ВНЗ з відображенням сутності професійної компетентності; організацію процесу засвоєння професійно важливих знань, умінь з урахуванням індивідуальних особливостей студентів; створення механізмів стимулювання особистісного та професійного самовдосконалення впродовж життя. Формування та розвиток професійної компетентності майбутнього викладача іноземної мови здійснюється завдяки педагогічним технологіям: *форми* (лекції, семінарсько-практичні заняття, індивідуальні заняття, самостійна робота студентів, автономне навчання, практика та навчання за кордоном; науково-практичні конференції, зустрічі з провідними викладачами іноземних мов), *методи* (ділові/рольові ігри, тренінги, метод проектів, кейс-метод, моделювання ситуацій, метод взаємного навчання, презентації, групова робота, дискусії, науково-дослідна робота, виховні заходи, екскурсії), *засоби* (друковані, аудіовізуальні, комп'ютер, Інтернет, електронні бібліотеки), *умови реалізації* (належне методичне та матеріально-технічне забезпечення матеріального процесу, використання міжпредметних зв'язків у профпідготовці, співпраця усіх ланок підготовки викладача: ВНЗ – різні типи навчальних закладів, співпраця навчального закладу із закордонними ВНЗ, професійна компетентність викладачів, активна позиція студента). У такий спосіб відбуватиметься засвоєння та актуалізація знань, умінь і навичок, необхідних для успішної професійної діяльності в глобальному середовищі, розвиватиметься особистість фахівця із набором професійно важливих цінностей, який володітиме засобами професійного саморозвитку, самовдосконалення та буде в змозі реалізувати власний творчий потенціал.

Високий рівень професійної компетентності викладачів іноземних мов у Німеччині та його порівняння зі станом підготовленості вітчизняних фахівців цієї галузі свідчить про можливість і доцільність використання цього досвіду в Україні.

Результати вивчення досвіду підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині дали можливість узагальнити теоретичні засади, що зумовили успішне функціонування іншомовної педагогічної освіти в Німеччині та підготовку відповідних фахівців іноземних мов, для подальшого використання у вітчизняній освіті.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу концептуальних та організаційних засад було проведено теоретико-методологічний аналіз становлення і розвитку системи вищої освіти Німеччини. Це дало можливість охарактеризувати її як демократичну, гуманістичну, неперервну, відкриту та варіативну. Система вищої освіти Німеччини є розгалуженою та багатоманітною і складається з різних типів навчальних закладів. Дослідження дало змогу показати тенденцію зростання вищої освіти Німеччини порівняно з професійною освітою, дуальна система якої має значні досягнення у міжнародному порівнянні.

Основними принципами системи вищої освіти Німеччини є принцип автономії ВНЗ; самоуправління; академічної свободи студента; тісного зв'язку науки й освіти; співпраці викладача і студента. Підвищення якості вищої освіти і наповнення її адекватним змістом стали пріоритетними напрямками реформування цієї галузі.

У теоретичній освіті сучасної Німеччини спостерігається поступовий перехід від технократичної до гуманістичної освітньої парадигми, яка містить неперервну, відкриту світові освіту впродовж життя. Німецькій системі вищої освіти характерна спрямованість на особистість студента, політичний та світоглядний плюралізм.

У Німеччині простежується загальноєвропейська тенденція щодо різноманітних підходів і національних особливостей у реформуванні вищої освіти. Німецьким освітнім співтовариством накопичено позитивний досвід з переорієнтації концепції вищої освіти. Замкнена національна система поступово розвиває власний освітній простір і стає більш конкурентоздатною на міжнародному рівні.

2. Вивчення Європейської освітньої політики свідчить про актуальність і нагальність володіння в сучасних умовах більше ніж однією іноземною мовою. Іноземні мови слугують засобом комунікації, встановлення і пізнання мовних та культурних норм, реалізації діалогу культур, розвитку взаєморозуміння та толерантності. Характерною рисою навчання стало визнання комунікації в різноманітних аспектах провідною функцією мови, а розвиток іншомовної комунікативної компетенції визначено як провідну мету навчання й вивчення іноземної мови.

Реалізація завдання досягнення громадянами країни конкретних рівнів володіння іноземними мовами, визначеними в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, акцентує увагу на необхідності адекватної якісної підготовки викладачів іноземних мов для всіх рівнів освіти.

В Європейській спільноті звертається увага на роль стандартів і контроль якості підготовки та діяльності викладачів; спонукання і заохочення до професійного удосконалення майбутніх і сучасних викладачів; стандарти підготовки викладачів іноземних мов у педагогічних навчальних закладах.

У дослідженні виявлено загальноєвропейські вимоги до підготовки викладачів іноземних мов у Європі: 1) структура навчальних курсів; 2) знання та розуміння базових положень викладання іноземної мови; 3) уміння і стратегії навчання та викладання іноземної мови; 4) різноманітні цінності та важливі аспекти викладання іноземної мови.

Організація підготовки педагогічних кадрів для закладів освіти у Німеччині ґрунтується на давніх традиціях і тісно пов'язана з особливостями розвитку шкільної освіти в країні, а також поширення та викладання іноземних мов. Фахова підготовка викладачів пов'язана з типологією навчальних закладів: початковою, головною, реальною школою, гімназією

або професійною школою. Підготовку викладачів іноземних мов як іншомовну педагогічну освіту здійснюють університети та педагогічні вищі школи. Навчання в університетах відбувається в педагогічному відділенні на відповідному факультеті. Особливостями організації підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині є децентралізація системи управління, двоетапна структура навчання, яка поділяється на теоретичну та практичну підготовку.

3. Історико-дидактичний аналіз підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині показав, що єдиного, ідеального методу навчання не пропонується. У німецькому науковому просторі дидактичні моделі та методичні основи не розмежовувалися в історичному розрізі. Вони є взаємообумовленими і розглядаються в загальному контексті, оскільки кожна педагогічна концепція розвиває власні дидактичні моделі, які зумовлюють методичне оформлення уроку.

Ретроспективний аналіз уможливив відображення еволюції уроку іноземної мови, визначення етапів розвитку системи підготовки викладачів іноземних мов і характеристику її сучасного стану. Система підготовки викладача іноземних мов розвивалася від підготовки класичного філолога до ґрунтовної філологічної та психолого-педагогічної підготовки. Зроблено таку періодизацію підготовки викладачів: 1) XVI – XVIII ст. – заняття проводилися не професорами, а носіями мови; 2) XVIII – XIX ст. – університетська підготовка нефілологів для реальної школи; 3) XIX ст. – підготовка нефілологів для гімназій; 4) 20 – 60-ті роки XX ст. – впровадження диференційованої підготовки для навчальних закладів різних типів; 5) 90-ті роки XX ст. – і по теперішній час – підготовка в університетах на педагогічних відділеннях.

Ефективність сучасної організації навчального процесу з підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині зумовлюється історичними традиціями філологічної підготовки, фундаментальною матеріально-технічною базою, науково обґрунтованою системою професійного відбору абітурієнтів.

4. Виявлено специфіку технології формування професійної компетентності фахівців іноземних мов у Німеччині. Відбір змісту освіти зумовлений потребами проведення сучасного уроку іноземної мови, спрямованого на спілкування та міжкультурне виховання, специфікою майбутньої діяльності викладача-мовника. Науково-теоретичний компонент навчання є більш спеціалізовано прикладним порівняно з ВНЗ України. Організація навчального процесу відбувається в умовах традиційної лекційно-семінарської системи, а також інтегрованих занять, проектів. Велике значення надається практичним заняттям, тренінгам із формування необхідних професійних навичок, кейс-стадіз, семінарам з імітації, моделювання ситуацій. Активне використання технічних засобів, комп'ютерної та відеотехніки оптимізує процес оволодіння фахівцями необхідними компетентностями.

Професійна компетентність викладача іноземних мов у Німеччині має складну структуру, компонентами якої є фахова, методична, соціальна та особистісна компетентності.

5. Науково обґрунтовано перспективні напрями щодо можливостей використання німецького досвіду в практиці підготовки викладачів іноземних мов в Україні. У контексті заявленого доцільним є:

а) *вдосконалення організації підготовки*, яке можливе за таких умов: узгодження обсягу та змісту підготовки викладачів з відповідними європейськими стандартами; урахування ступеневої професійної освіти й міжнародних визнаних кваліфікаційних рівнів (бакалавра, магістра) та кредитно-модульної системи; залучення кращих професіоналів-практиків до методичної підготовки майбутніх фахівців, включення їх до складу державної екзаменаційної комісії вищого навчального закладу; б) *оновлення змісту підготовки викладачів іноземних мов* передбачає: перегляд змісту навчальних дисциплін на основі міждисциплінарності знань; надання переваги практичній орієнтації знань; удосконалення співвідношення компонентів теоретичної та практичної професійної підготовки; розширення обсягу та змісту практичної підготовки; реалізацію блоково-модульного підходу до побудови навчальних програм; розширення програм додатковими предметами за вибором; в) *розширення форм організації навчального процесу* можливе завдяки використанню прогресивних форм, це можуть бути: спеціалізовані семінари із залученням науково-педагогічних працівників різних навчальних закладів і досвідчених практиків; проектне навчання; тренінги; заняття з використанням відеозаписів власних заходів; заняття, організовані за методом аналізу ситуацій; семінари моделювання та імітації ситуацій; інтегровані заняття.

Отже, в результаті дослідження досягнуто мету та розв'язано поставлені завдання. Однак проведене дослідження не вичерпує всі аспекти проблеми. Подальшого порівняльного дослідження потребують методологічні та дидактичні засади розвитку окремих складових професійної компетентності викладача іноземних мов, вивчення моніторингу якості іншомовної педагогічної освіти. Актуальним буде комплексний порівняльний аналіз стандартів підготовки викладачів-мовників у країнах-учасниках об'єднаної Європи та особливостей підготовки викладача-європейця.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Базова В.І. Досвід підготовки викладача іноземних мов у Бременському університеті Німеччини / В.І. Базова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – Випуск 25. – С. 214–218.
2. Базова В.І. Особливості організації системи вищої педагогічної освіти Німеччини / В.І. Базова // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. – К.: ТОВ «Дорадо Альянс», 2010. – Вип. 1 (14). – Ч. 1. – С. 9–15.
3. Базова В.І. Організаційні засади у підготовці викладачів іноземних мов у ВНЗ Німеччини в умовах Болонського процесу / В.І. Базова // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 5 (18). – С. 9–18.
4. Базова В.І. Підготовка вчителів іноземних мов у Німеччині в умовах Болонського процесу / В.І. Базова // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 3 (16). – С. 12–17.
5. Базова В.І. Проблема професійної підготовки викладачів іноземної мови в університетах Німеччини / В.І. Базова // Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Полтава: вид-во ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2011. – Випуск 8. – Ч. II. – Серія «Педагогічні науки». – С. 55–59.
6. Базова В.І. Теоретико-методичні підходи підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині / В.І. Базова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова: зб. наук. праць. – К.: вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Вип.15 (25). – Серія 16. – С.72–76.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Базова В.І. Формирование творческой активности студентов технических вузов / В.І. Базова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: науково-практична конференція, 25–26 березня 2009 р.: тези доп. – К., 2009. – С. 63.
8. Базова В.І. Система вищої освіти у Німеччині / В.І. Базова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: науково-практична конференція, 25–26 березня 2010 р.: тези доп. – К., 2010. – С. 9.
9. Базова В.І. Провідні підходи до навчання іноземних мов в європейському регіоні / В.І. Базова // Мова, освіта, культура в контексті Євроінтеграції: науково-практична конференція, 21–23 квітня 2010 р.: тези доп. – К., 2010. – С. 244–246.
10. Bazova V.I., Leading approaches of high school teachers` professional competency in Ukrainian educational space: new challenges and contexts / Bazova V.I., Postryhach N.O. // 35th Annual Conference of the Association for Teacher education in Europe «Responsibility, challenge and support in teachers` life-long professional development», 26th – 30th August, 2010.: abstracts. – Eszterhazy Karoly College, Eger, 2010. – P. 232.

11. Базова В.І. Особливості розвитку вищої освіти у Німеччині / В.І. Базова // Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти: всеукраїнська наук.-практ. конф., 27–28 жовтня 2010 р.: тези доп. – Суми, 2010. – С. 62 –63.
12. Базова В.І. Проблема професійної підготовки викладачів іноземної мови в університетах Німеччини / В.І. Базова // Міжнародна науково-практична конференція «Технології управління освітніми закладами», присвяченої пам'яті А.С. Макаренка, та Регіонального науково-практичного семінару «Управління проектами: проблеми та перспективи розвитку», 11–12 березня 2011 р.: тези доп. – Полтава, 2011. – С. 31 –32.
13. Базова В.І. Вимоги до професійної підготовки викладачів іноземних мов згідно з матеріалами Європейської спільноти / В.І. Базова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: науково-практична конференція, 24-25 березня 2011 р.: тези доп. – К., 2011. – С. 72 –73.
14. Базова В.І. Особливості організації підготовки викладачів іноземних мов у Німеччині / В.І. Базова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: всеукраїнська науково-практична конференція, 22–23 березня 2012 р.: тези доп. – К., 2012. – С. 10 –11.

АНОТАЦІЇ

Базова В.І. Підготовка викладачів іноземних мов в університетах Німеччини. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний авіаційний університет. – Київ, 2012.

Дисертацію присвячено дослідженню досвіду підготовки викладача іноземних мов в університетах Німеччини. Здійснено теоретичне узагальнення особливостей становлення і тенденцій розвитку системи вищої освіти Німеччини. Досліджено провідні підходи до підготовки викладачів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини відповідно до вимог Європейської спільноти. Проведено історико-дидактичний аналіз підготовки викладачів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини. Виявлено специфіку технології формування професійної компетентності викладача іноземних мов у Німеччині. Обґрунтовано перспективні напрями щодо можливостей використання німецького досвіду у підготовці викладачів іноземних мов у сучасних умовах України.

Ключові слова: професійна освіта, Німеччина, загальноєвропейський освітній простір, педагогічна іншомовна освіта, викладач іноземних мов, професійна компетентність, структура професійної компетентності, модель формування професійної компетентності.

Базова В.И. Подготовка преподавателей иностранных языков в университетах Германии. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный авиационный университет. – Киев, 2012.

Диссертация посвящена исследованию опыта подготовки преподавателя иностранных языков в университетах Германии. В первом разделе «Подготовка учителей иностранных языков в системе высшего образования Германии как педагогическая проблема» проанализирована научная зарубежная и отечественная литература по проблеме исследования; осуществлен теоретико-методологический анализ становления и развития системы высшего образования Германии; исследованы основные подходы к подготовке преподавателей иностранных языков в системе высшего образования Германии в соответствии с международными требованиями.

Существенной характеристикой высшего образования Германии является децентрализация, что выражено в ограничении вмешательства государства в деятельность вузов и земельное подчинение высших учебных заведений.

С середины 90-х годов немецкая система высшего образования претерпевает общественно-демографические, организационно-правовые, организационные и технологические изменения, связанные не только с реформированием национальной системы высшего образования, но и с созданием единого европейского образовательного пространства.

Современные требования к качеству профессиональной подготовки учителей иностранных языков предполагают: наличие профессиональной компетентности, творческого потенциала, знание нескольких иностранных языков, глубокое понимание педагогических явлений, постоянное повышение профессионального уровня.

Во втором разделе «Теоретико-методологический анализ системы подготовки специалистов иностранных языков Германии» проведен историко-дидактический анализ и определены особенности современной подготовки преподавателей иностранного языка Германии; выявлена теоретическая и методическая основа обучения будущих учителей иностранных языков в Германии.

Ретроспективный анализ подготовки преподавателя иностранных языков в Германии показал, что подготовка педагогов в целом и специалистов иностранных языков в частности начинается в Германской империи с конца XVIII века.

В современных условиях происходит завершение перехода педагогического образования согласно требованиям Болонского процесса на двухуровневую подготовку бакалавра и магистра, которая имеет свои особенности в каждой отдельной федеральной земле Германии и отличается в зависимости от типа школы.

Исследованы методы, подходы преподавания и изучения иностранных языков: синтетический, аналитический, грамматико-переводной,

аудиолингвальный, аудиовизуальный, группа деятельностно-личностно-коммуникативных методов. С 90-х г. XX в. акценты в обучении смещаются на формирование социокультурной компетенции, которая предусматривает общекультурное знакомство с мировой историей, географией, литературой, искусством, знания о предметах, явлениях, фактах общественно-культурной жизни, общепринятые в определенной языковой общине нормы этикета или коммуникативные модели поведения.

В третьем разделе «Технологии формирования профессиональной компетентности специалистов иностранных языков в системе высшего профессионального образования Германии» выявлена специфика технологии формирования профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков в Германии; обоснованы перспективные направления относительно возможностей использования немецкого опыта подготовки преподавателей иностранных языков в Украине и разработана теоретическая модель формирования профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков.

На основе обобщения немецкого опыта смоделирована структура профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков. Выявлены компетентности, которые должны быть сформированы в ходе обучения и должны развиваться на протяжении профессиональной деятельности. Доказано, что профессиональная компетентность учителя иностранных языков имеет сложную структуру, которую составляет ряд компонентов. По результатам исследования обоснована теоретическая модель формирования профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков в Германии.

Ключевые слова: профессиональное образование, Германия, общеевропейское образовательное пространство, педагогическое иноязычное образование, преподаватель иностранных языков, профессиональная компетентность, структура профессиональной компетентности, модель формирования профессиональной компетентности.

V.I. Bazova. Training Foreign Languages Teachers at Universities of Germany. – The manuscript.

Thesis for obtaining the Candidate's Degree in Pedagogical Sciences. – Speciality 13.00.04. – Theory and Methods of Professional Education. – National Aviation University. – Kyiv, 2012.

The research is devoted to training foreign languages teachers at universities of Germany. The process of formation and development of German higher educational system has been analyzed from the theoretical and methodological points of view. Leading pedagogical approaches for the training foreign languages teachers according to the international requirements have been investigated. The historical-didactical aspects have been analyzed and peculiarities of modern training of foreign languages teachers have been defined. The specific technology of formation of professional competence of foreign language teachers has been revealed. The consistent logical flexible system of

foreign languages teachers` training both in historical aspect and nowadays has been analyzed. Prospective directions for opportunities to use German experience in Ukraine have been acknowledged and the theoretical model of formation of professional competence of foreign languages teachers has been worked out.

Key words: professional education, Germany, European educational space, foreign language teacher education, teacher of foreign languages, professional competence, structure of professional competence, model of professional competence.